

da tudi kasnejši slovničarji svojih vzornikov eksplicite ne navajajo, celo pa ne navajajo Pohlinskih ugotovitev, ki so v marsičem nove.

Bogat slovarček ob sklanjatvah in spregatvah spominja na Bohoriča, prav tako tudi nekatere druge razporeditve gradiva, vendar je njegova slovnica v metodološkem pogledu sicer neenotna — po količini novega besednega gradiva tako bogata in po obsegu problemov tako nova, da se približuje tipu raziskovalne slovnice slovenskega jezika. Posebej velja to za drugo izdajo. Pohlina je spoznal, da je treba knjižni jezik z živim jezikovnim elementom prenoviti, saj jezik cerkvenih potreb ni bil dovolj široko izrazilo za vsebinsko obsežne posvetne snovi, ki jih je prineslo prosvetljenstvo. Njemu se poskus ni posrečil predvsem zaradi ponesrečene pravopisne reforme; bolje se je v tem godilo njegovemu učencu Vodniku, saj je šlo v knjižnem jeziku za prenovitev besedja in sintakse, kar je zelo odločno poudarjal v svoji slovnici tudi Kopitar. S svojim delno fonetičnim pisanjem besed (opiral se je pri tem na »sinhronično analogijo«) je Pohlina v marsičem zabrisal etimološko podobo besede, za katero so se v tem času še posebej trudili trije izobraženi »slavisti« in »tradicionalisti«, sestavljalci slovnice in slovarjev (njihovo delo je žal ostalo v rokopisu): Japel, Kumerdej (pisec prve primerjalne slovanske slovnice!), Gutschmann in še kasneje Debevz. Ti so s svojo agitacijo, kritiko in polemiko⁷ zavrlili Pohlinske glasovne, knjižni tradiciji resnično škodljive reforme, a so ga prikrajšali tudi za zaslužen priznanje.

Kljub mnogim spodrsrljajem je Pohlina s svojimi odkritji v jezikovnem delu opravil zahtevno delo, iz katerega so črpali vsi slovenski slovničarji do Kopitarja.

Stanko Kotnik

Pedagoška akademija Maribor

VAJE ZA LOGIČNO GRAJENJE SPISA

Med bistvene pogoje spisne gradnje spada miselni red s smiselnim vsebinskim zaporedjem, ki ga pisec ustvari z zunanje ali notranje logično razvrstitvijo in povezanostjo stavkov. Ta zahteva povzroča posebno nekaterim učencem kar precej težav, zato ji je treba pri spisovnem pouku posvečati pozornost od prvega razreda osnovne šole naprej.

Za doseg zadavnega učnega smotra so se izoblikovale in bolj ali manj uveljavile tri metodične poti, od katerih se vsaka skuša približati cilju z druge strani: sestavljanje podrobnejše dispozičije za spis, v nižjih razredih celo kar z vprašanji, poprava oziroma predelava neurejenega spisa in ogled (z obravnavo, tudi ugotavljanjem »dispozičije«) vzornega spisa, ki naj seveda ne postane vzorec, ampak le zgled. Uspeh lahko zagotovi samo stalno načrtno delo

⁷ O. Gutschmann, Anmerkungen über die windische und krainerische Rechtschreibung. Christianske Resnize. V' Zelovzi 1770.

z vsemi navedenimi oblikami, za to pa bo treba izdelati in izdati tudi primerno didaktično gradivo.

Namen tega članka je opozoriti na še eno možnost za pouk o gradnji spisa, ki po svoje združuje drugo in tretjo omenjeno obliko, torej zgled in urejanje. V misli mi je spisna razrezanka, to je na stavke (ali tudi večje enote) razrezano primerno besedilo, ki ga učenci po logiki zunanjega in notranjega dogajanja samostojno urejajo in sestavljajo v smiselno, skladno celoto. Besedilo seveda ne sme biti obsežno oziroma število enot preveliko, hkrati pa mora biti tudi prikladno za te vrste delo, učence mora voditi. V večini primerov bo delovni cilj izvirna avtorjeva zgradba, kak zgled pa bo dopuščal tudi nekatere kompozicijske premike ali variante, ki jih bo treba pretehtati ter utemeljiti. Da se razumemo: učenci urejajo in sestavljajo dele — povsem samostojno ali z učiteljevo pomočjo — ne da bi poznali prvotno besedilo, ustvarjeno celoto šele na koncu primerjamo z izvirno.

Za ponazoritev spisne razrezanke vzemimo prvo polovico zgodbice Branke Jurce o Katki in Čopki iz knjižice Rdeči škorenjčki (Čebelica 136), namenjene prvo- in drugošolčkom. Razrezali jo bomo na deset enot. Pripoved je ustrezno preprosta, grajena pa tako, da zahteva in omogoča sestavljanje po logičnem vrstnem redu. Ker tu naj pripomnimo, da pridejo v poštev poleg leposlovnih besedil tudi stvarna.

(1) *KATKA IN ČOPKA*

(2) *Katka ima kokoško Čopko.*

(3) *Siva je, grahasta, na glavi pa ima belo čopko.*

(4) *Katka ji nasuje zrnja na dvorišče in jo pokliče:*

(5) *»Čopka! Na-na-na!«*

(6) *Čopka zasliši Katko in že priteče in zoblje zrnje tok tok tok.*

(7) *Katka ji nalije vode v skledo in ji pravi:*

(8) *»Čopka, to je tvoj zajtrk. Zrnje imaš, da se naješ, in vodo, da se odžejaš!«*

(9) *Čopka je zadovoljna.*

(10) *Katka je zadovoljna.*

(Mimogrede: za naš namen je uporabno tudi nadaljevanje zgodbe.)

Spisne razrezanke so prikladne za vse didaktične oblike dela pri pouku in še za domače delo.

Pri frontalnem načinu postavimo pred učence premešane stavke (enote) enega pod drugim, nato pa jih razred skupno ureja, dokler ne dobi najbolj smiselno zgrajenega besedila. Učitelj naj se omeji na zahtevanje utemeljitev, na morebitno posredno usmerjanje pri zatikih in na končno presojo. Za učno pomagalo uporabimo magnetograf (magnetno tablo), flanelograf, razredno stavnico ali grafoskop. Predloge so pri prvih enako dolgi trakovi iz lepenke z natiskanimi ali napisanimi stavki (enotami), za projekcijo pa na ustrezno število trakov razrezani popisni prozorni predložni list. Pri delu z grafoskopom, ki je žal še brez varovalnega zaslona, je priporočljivo uporabljati sončna očala, da se izognemo slepenju, ali pa prekrijemo šipo s primernim barvnim filtrom (celofanskim, steklenim).

Za posamično delo, skupinsko in po dvojicah je treba imeti individualne učne pripomočke, in sicer potrebno število besedil na manjših trakovih iz tanke lepenke ali vsaj tršega lista. Rezultat sestavljanja lahko učenci preverijo ob branju vzorčnega besedila, aplikaciji, grafoskopski projekciji ali kako drugače. Če hočemo izrezanko uporabiti za test, moramo označiti trakove na robu ali na hrbtni strani s šiframi (vsak trak iste vsebine z isto šifro, npr. poljubno črko), po opravljeni nalogi pa vsak učenec te šifre prepíše v svojem zaporedju na listič, kar učitelju omogoči hitro kontrolo uspeha. V omejenem obsegu lahko delamo tudi z responderji.

Pri tihem delu v katerikoli didaktični obliki je možno hkrati uporabljati razrezanke z različnimi besedili bodisi zaradi obilnejšega urjenja (medsebojno menjavanje besedil) ali pa zaradi individualizacije pouka (lažji in težji zgledi). V tem primeru je dobro istovrstne komplete kako označiti (barvna lepenka ipd.), da se trakovi ne bi zamešali in povzročali zamudno sortiranje. Vsaka razrezanka mora imeti tudi primerno vrečko z napisanim naslovom in oznako težavnostne stopnje. Vaje s spisnimi razrezankami so za učence privlačne in vnašajo v pouk vedrost, ker imajo značaj igre in ne obremenjujejo s pisanjem. V dinamičnem poteku osredotočajo pozornost ter bistrijo misel in čut za skladnost, združujoč analizo in sintezo s ciljem razrešitve problema. Zasnovane so tako, da razvijajo vodeno ustvarjalno aktivnost (poustvarjalno), to pa je njihova prednost, zaradi katere so mnogostransko uporabne že v najnižjih razredih osnovne šole. Omembe vredna je tudi časovna racionalizacija. Za učinkovito delo in splošno uveljavitev pa bi seveda morali dobiti serijsko izdelane baterije načrtno pripravljenih in po težavnosti stopnjevanih spisnih razrezank.

Zapiski, ocene in poročila

IVŠIČEVA SLOVANSKA PRIMERJALNA SLOVNICA*

Po Miklošičevi primerjalni gramatiki slovanskih jezikov (I. izdaja 1868—1874) se je v dvajsetem stoletju zvrstilo že kar lepo število slovanskih primerjalno-historičnih slovníc različnih tipov in obsegov (Vondrák, Porzezinski, Mikkola, Iljinskij, Meillet, Nahtigal, Bernštejn, Vaillant, idr.); mednje se zdaj zasluženó uvršča tudi pričujoča izdaja predavanj eminentnega hrvatskega jezikoslovca-slavista, pokojnega zagrebskega vseučiliškega profesorja Stjepana Ivšiča (1884—1962). Čeprav gre v glavnem za univerzitetna predavanja, ki jih je mladi docent sestavil v času prve svetovne vojne in so se potem z manjšimi ali večjimi dodatki (v bistvu pa le

malo spremenjena) vrstila vse do avtorjeve upokojitve (prim. predgovor Josipa Vrane in Radoslava Katičića, str. XI—XIII), je vsebina knjige še danes aktualna; odlikuje jo velika temeljitost, sistematičnost in zanesljivost (pri tem imata gotovo precejšen delež tudi prireditelja), predvsem pa v delu neposredno začutimo moč jezikoslovju do kraja predane Ivšičeve osebnosti. Celó najbolj zapleteno jezikoslovno problematiko avtor podaja preprosto in jasno — redka lastnost, ki jo imajo samo pravi učenjaki.

Knjiga obsega tri osrednja poglavja: fonetiko (57—178), morfologijo (179—270), sintakso (271—378) in uvodno poglavje, ki govori o predmetu in metodah indoevropske in slovanske primerjalne slovnice (1—56). Podobo Ivšičeve delavnice nam izriše

* Stjepan Ivšić, Slavenska poredbena gramatika. Priredili Josip Vrana i Radoslav Katičić. Manualia universitatis studiorum Zagrebiensis. Zagreb 1970. Str. XXX + 434.